

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Petri Mór*
Cím: *A hajdani Pillwax-kávéház története*

Forrás: *Magyarország*

Bp
(Hely)

1928. 1. 1.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (C)

Osztályozás

Tárgy: *640.24*
Hely: *"Pillwax"*
Idő: *"1928"*
Személy:

A hajdani Pillwax-kávéház története

16

Szilveszter napján avatták fel újból a lebontott Libasinszky-féle ház faláról áthelyezett Pillwax- emléktáblát, amelyet az áthelyezés kövctkezében új emléktáblával is kiegészítettek. A leleplezés alkalmából Petri Mór, az ismert költő, felolvasta „A hajdani Pillwax-kávéház története” című történelmi tanulmányát, amelynek egyes részleteit az alábbiakban közöljük.

Az a Pillwax-kávéház, amely az Uri-utca 7. szám alatt, a Libasinszky-féle épületben volt, nagy történelmi nevezetességre emelkedett. Az 1848-iki márciusi napokban meg éppen nagy szerepet játszott. „Forradalmi csarnok” nevet nyert akkor. Petőfi indítványozta, hogy a kávéházat Forradalmi csarnoknak, vagy Szabadságszarnoknak nevezzék. Ugy látszik, az előbbi elnevezést fogadták el, mert szemtanuk írják, hogy csakugyan ilyen felirata volt a kávéháznak.

A Pillwax fogalomra vált Magyar nemzeti forradalmi ház, híres írók szellemvilága komoly, sorsdöntő eszmék koszorúi és tréfák, anekdoták bokrétaí rakétáznak elibénk multiából.

A „Talpra magyar”-t a Pillwaxban szavaltta el először a szabadsághős költő.

Mikor Petőfi a „Nemzeti dal” kéziratát a Pillwaxban elővette, Szikra Ferenc jurátus belepillantván, meglátja a költemény első sorát.

Rajta magyar, hi a haza! —

— Barátom, — szólt a költőhöz — előbb talpra kell állítani a magyart, aztán — Rajta!

Petőfi rögtön ki is cserélte a kifejezést. Petőfi 1844 nyara óta, amikor Vahot Imre Pesti Divatlap-ja mellett a segédszerkesztői munkázkodást megkezdte, ugyszólván mindennapos vendég volt a Pillwaxban. Délelőtti a szerkesztői munka kötötte le, de a délutánok szabadok voltak s napjai egyforma simasággal és egyhangusággal teltek.

Jókait Petőfi vezette be a Pillwax fiatal íróinak társaságába, ahová sűrűn járt Pákh Albert, Lisznyai Kálmán, Obernvik Károly, Dobsa Lajos, Bérczy Károly, de megfordultak mások is. Jókai is pompásan érezte magát a Közyelmény asztalánál, itt volt otthon a huszéves jurátus, nem az ügyvédi vagy bírósági asztalok mellett.

Vajda János 1847 óta, amikor Pestre került, szintén idejárt s részt vett, mint láttuk, az ifjak hazafias mozgalmában. Megfordult itt Tompa is. De idejárt voltaképp az egész fiatal írói gárda, a fiatal magyar irodalom.

Igy vált a Pillwax egy új, történelmi korszak előkészítőjévé.

Mint hogy a kávéház a Pillwax névvel forrott össze, bizonyára nem lesz érdektelen ha azzal a szerény kávéossal, aki így belekerült a történelem könyvébe, részletesen foglalkozom. Róla nem igen sokkal többet tudunk eddigéig, minthogy Ausztriából származott át s nálunk nősült.

Pillwax Károly Oberdöblingből 1841 március 31-én indult el Pestre. Atyja döbling iskolamester volt és háztulajdonos. Pillwax neje Griegl Teréz, Griegl Alajos leánya, z

régi nevezetes pesti ötvös, Griegl János nővére. Az eljegyzés 1841 december 27-én történt.

Pillwax Károly Döbling helységben született. Egy 1842 május 19-én kelt s Pest város tanácsához intézett tanácsnoki jelentés szerint ekkor 29 éves, kebelbeli adózó, május 10-én kérte a Libasinszky-örökösök kávési jogának haszonbérba-vételét. Ebből a tanácsnoki jelentésből azt is megtudjuk, hogy Pillwax Károly hat éven át különféle vendégházakban mint pincér volt alkalmazásban. Az I. Ferenc nevet viselő gőzhajón három éven át vendéglősi minőségben, ekkor pedig a Belvárosban, a Kis hid-utcában, a Vas törzsohöz címzett házban „gyakorolta” a bormérést.

1942 április 28-án kelt Privorszky Ferenc és Pillwax közt a szerződés, amely szerint Pillwax 6800 forintért vásárolta meg a Privorszky kávéházi butorait, mégpedig azt is kikötötték, hogy az összeget ezüst huszásokban kell letennie. A helytartótanács hozzájárult a szerződéshez.

Érdekes, hogy Pillwax beadványa magyar nyelven szól, amikor alig lehet találni magyar nyelvű szöveget az iratsomókban.

A székesfőváros levéltárában levő törzskönyv 1844 január 10-iki adatai szerint Pillwax Károly kávési jogbérló Pest városi polgár, római kat., feleséges, 50 pft. taksát fizetett a polgárjogért, amely a mai illetőségnek felel meg.

Pillwaxnak egy párba miatt, amely kávéházából keletkezett, a hatósággal is meggyűllt egyszer a baja. 1845 december 31-iki városkapitányi jelentés s 1846 január 3-iki végzés szerint Erdélyi József kir. táblai jegyző és Bozsó György ügyvéd közt volt a párviadal, amely a Pillwax kávéházában, kártyázás közben, szóváltásból eredt. Ebből folyó vizsgálat volt Pillwax Károly ellen.

1848-ban Pillwax Károly a Pest városi bizottsági tagok névsorában fordul elő.

át tündökölték. Ha mi karddal meg ijjal

1849 június 19-én halt meg. Végrendelet nélkül. A Szercezen-utcában emeletes házat szereztek házasságuk alatt. Tíz lakás volt a házban, tehát elég nagy ház lehetett. Egy leánya is maradt, a hároméves Mária. A hagyatéki iratok közt még a koporsó, temetés számlái is megvannak. Ugy vehető ki az iratokból: Budán temették el. Özveggye férjhezment 1854 augusztus 28-án egy gróf Khevenhüller-regementbeli kapitányhoz, aki kelemeny magyarrá vált nálunk. — Adlersklau Büchel Henrikné szül. Griegl Teréz cs. és kir. alezredes özveggye 1908 április 16-án hunyt el Dicsőszentmártonban, 88 éves korában.

A kávéházi társaságból — mint Jókai írja — „Kiemelkedik közülünk egy sajátságos alak”, ezt a dadogó Sükeiről mondja, aki kretinnek látszik, de zseni. Kora ifjúságában egy gonosz hátbaütés tette örökre dadogóvá. Képes volt az egyszer hallott művel évek múlva is lediktálni.

Petőfi a „Mágnásokhoz” című versét is először a Pillwax-kávéházban olvasta fel, csak hogy ez a vers annyira megdöbbentette barátait s a hangját annyira különösen sérültnék, igazán találtak, hogy arra kérték a költőt, ne bocsássa ezt a verset a nagy nyilvánosság elé, sőt legjobb lesz, ha nyomban megsemmisíti.

Petőfi hajlott a baráti tanácsra, a gyertya lángja fölé tartotta a kéziratot és barátai szemeláttára hamuvá váltak az égő sorok.

Csak hogy sükei is hallotta a verset, egy hallásra megtanulta. Petőfi versei között ez a vers csakugyan a nem hiteles szövegek közé van sorozva.

Sükeinek van egy kötet költeménye Hulló csillagok címmel. Jókai a hazai remekművek közé sorozta.

Régi antológiákból, olvasókönyvekből emlékembe csendül nekem is egy hangulatos verse, amelynek címe a Fecske.

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím:

Osztályozás

Tárgy

Hely

Idő

Ki történet élte.

Sok közmondásunk, szólásmondásunk tanuskodik erről:

„Pézt beszél, kutya ugat”. „Pézt költve vész, tartva tenyész”. „A pénz olvasva, a dió verve jó”. „Bolondnak fapézt is jó”. „Ki a krajcárt nem becsüli, forintot sem érdemel”. „Ismerik, mint a rossz pénzt”. „Rossz pénz nem vész el”. „Fogához veri a garast”. „Se pénz, se posztó”, vagy a latin „Pecunia non olet”. „A pénznek nincsen szaga” és sok más mondás mind ezt bizonyítja.

Azt is tudjuk, hogy a pénz lehet kevés, lehet sok, de sohasem elég, különösen a hónap második felében, vagy a hét végén.

Kevesen tudják azonban, hogy minő változásokon ment keresztül az idők folyamán pénzünk.

A Don tövében, vagy Etelközben, sőt mai ezeréves hazánkban a vezérek, fejedelmek korában is eleinte alig ismerhették a pénzt.

Ami idegen pénzt kalandozásai alkalmával összeszedtek, kezdve a szamanida dirrhenektől a lombard Berengár-féle és pápai denárokgig, azt kilukasztva inkább haj- és ruhadisznak használták.

Az adás-vételt, helyesebben csereüzletet, evet-, vagy nyest-, menyétprémekkel bonyolították le.

Önálló pénzünknek nyomát csak azóta látjuk, mióta királyság lettünk.

A régi magyar nyelv „marha” szóval fejezi ki az értéket. Például aranymarha, ezüstmarha, szarvasmarha stb.

Annyi bizonyos, hogy első pénzünk alapja a latinból átvett franknémet mintára vert denár volt, amelyek aranyból voltak s 30 darab nyomott belőlük 23,3 gramot. Ma egy arany pengőre 0,263 gram finom arany esik.

Szent István királyunk az első pénzverő mestereket Bajorországból hozatta, s ez az

oka, hogy a frank-német denár volt első pénzünk mintaképe.

E pénzünk elő- és hátlapján egyenlőkaru kereszt volt, mindenik sarkában egy-egy háromszögű ék. Egyik oldalon „Regia civitas” vagy „Pannonia” fölírat több változatban, másik oldalán a királyunk neve.

Ez az alak, több kevesebb változással, végig megmaradt az Árpádok idejében, később az egyik oldalon a kereszt helyébe a király feje, vagy teljes alakja került.

Aprópénzül az obulus szolgált. Hogy volt-e és mi volt a magyar vagy magyaros neve a pénzeinknek, azt eddig még nem tudjuk.

Voltak azonkívül III. Béla idejében ugynevezett lemezpénzek, (bracteotok), amelyek csak egyik oldala volt kiverve, a másik oldal természetesen ennek visszaját mutatta.

IV. Béla királyunknak, a tatárjárás után vert réz-szükségpénzein jelenik meg először szűz Mária ülő alakja a kisdéd Jézussal, „Sancta Maria” felíráttal.

Róbert Károly királyunk verette először a florenai aranyak mintájára első lapján stílizált liliommal (floreus) és Károly rexe felíráttal, hátlapján pedig Szt. János álló alak-

S most érkezem ahhoz az emléktáblához, amelyet a Koronaherceg-utca 7. szám alatti ház homlokzatára helyeztek és 1900 november 4-én lepleztek le.

Az emléktábla szövege Bartók Lajostól való.

1900-ban még a régi állapotában volt meg a régi Pillwax-kávéház. Az akkor kétemeletes ház falába a kávéház utcai bejárója fölé illesztették az emléktáblát, amelynek költségeire különböző asztaltársaságok gyűjtöttek. A lapok egyértelműen írják, hogy a táblát a budapesti egyesült asztaltársaságok központja állította. Azonban az emléktábla leleplezését az Országos Történelmi Ereklyemuseum rendezte. Sajnos, biha is csuszott az emléktáblába, amelyet már nem lehetett kijavítani. De ez különben is lényegtelen. Érdekesebb, hogy az egykori tudósítások jórészt így adják vissza az emléktábla szövegét: Ez a kávéház volt 1848-ban a Szabadság-csarnok. Itt gyűltek össze a szabadságért lelkesülő ifjak stb.

Benn a kávéházban az emléktábla leleplező ünnepen Jókai Mór emlékeztett vissza a negyvennyolcas időkre, amidőn a kávéház

régi falai közt Petőfi Sándorral és Vasvári Pállal, mint a 48-as ifjúság vezérei hirdették a szabadság eszméit.

1911 augusztus havában bontották le a régi Libasinszky-féle házat és vele a Pillwax-kávéházat. Amikor már Papp József nevét láttuk rajta, akinek most Ujpesten van kávéháza. A régi Pillwax külsejének, belsejének fényképei megvannak a kávécsok székházában, kisebb fényképe a székesfőváros városi muzeumban. A nagy kerek márványasztal, amelynél a 12 pontot csinálták, ma a Petőfi-házban van. Itt vannak még Petőfi és Vasvári billiárd-dákói is a régi Pillwax-kávéházból. Jókai hitelesítette.

A régi Uri-utca, majd Koronaherceg-utca, ma Petőfi Sándor-utca 7. szám alatt volt, mint már tudjuk, a hajdani Pillwax-kávéház. Az új Pillwax ugyancsak a teleknek másik részén van, a Pillwax-közben. Ezért kellett a régi emléktáblát egy másik magyarító-emléktáblával ellátni, amelyet a mostani tulajdonos, Páris Vilmos özvegye készíttetett.

A felső emléktáblát a hajdani Uri-utca 7. szám alatti Pillwax-kávéház homlokzatáról helyezte ide a kegyelet. Ujból felavatta a Petőfi-Társaság 1927 Szilveszter napján.

*

Azt kérde Magyar Elek „Pesti históriák” című könyvében, a Libasinszky-féle házról irván: Uj helyen, új palotában vajjon emlékeznek-e régiekről, március idusán, a pesti kávézó emberek?

A szívekben bizonyára ki-kigyul itt ezután is egy-egy szikra.

Eszembe jut Voltaire-nek egy mondása: Ezen a világon csak kardunk hegyével boldogulhatunk és fegyverrel kezünkben halunk meg.

Hát ez igaz lehet. S mi, magyarok, ezt különösen is tudomásul vehetjük.

A magyar gyermek bölcsőjében feküdt a kard meg az íj, amelyet a honfoglaláskor a szilfa ágából, fiatal hajtásából faragtak őseink. Amikor sátonnemez (ma ernyő) alatt hosszú, szélesdereku, magas löcsökkel ellátott szekér volt a lakás s a magyar gyermek a bölcsőből mindjárt lórapattant s a ló sörényébe kapaszkodva tanult lovagolni.

A magyar nemzet harci erényei ezer éven át tündököltek. Ha mi karddal meg íjjal

születtünk, azzal bátran meg is halhatunk, Zrinyi zengte:

*Nem irom pennával,
Fekete tentával,
De szablyám élvel,
Ellenség vérvél
Az én örök híretem.*

Vagy mint Horatius mondja:

*Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.*

(Ha romba dől is a világ, mint rettenthetlent fognak a romok eltemetni.) — Azért hát bátor szívvel szálljatok szembe a szerencsétlenségekkel — mondja másutt — és mint Schopenhauer megjegyzi: maga az élet sem éri meg, nemhogy még a javai, hogy gyáván megremegjen és összeszoruljon érte a szívünk.

De talán nem is válik szükségessé se a kard, se az íj, minden hivatottságunk ellenére sem, s ezt a Voltaire-mondást — most, mikor látjuk a sajtó világhatalmát — bizonyára ekként alakíthatjuk: A világon mi pennánk hegyével is boldogulhatunk, mint volt 1848 március 15-ik napján a Pillwaxból kiinduló vértelen harc. S íróttal kezünkben halunk meg akár szerkesztőségben, akár kávéházban, akárhol, mindenütt, Nagy-Magyarország feltámadásáért.

Petri Mór